
Oh, dear. Uutisetko kertomuksia? *

Veikko Pietilä

1988 julkaisemassani artikkelissa (Pietilä 1988) käsittelin mm. kysymystä, ovatko uutiset kertomuksia. Artikkelin vastaanottoa tämän teeman osalta kuvaa esim. Ridellin (1989, 34) huomautus: "Se, onko uutinen niillä tai näillä kriteereillä kertomus (...), ei ole oleellista." Huomautuksen takana on Ridellin se ajatus, että uutisen rakenteellista tai diskursiivista puolta voidaan tutkia jopa narratologiassa kehitetyin ajatusvälinein siitä riippumatta, ovatko uutiset kertomuksia vai ei. Olen samaa mieltä.¹ Palaan silti vielä kysymykseen uutisista kertomuksina – ennen muuta siksi, että ns. suuren maailman tiedotusopillisessa keskustelussa tämä puhetapa jatkaa kukoistustaan.

Artikkelissani viittasin liutaan tekstejä, joissa uutisista puhutaan kertomuksina.² Tällaisella puhetavalla näyttää olevan vaihtelevia motiiveja. Joillekuille ilmaus uutiskertomus (news narrative) on yksinkertaisesti synonyymi paljon käytetylle ilmaukselle uutisjuttu

(news story). Eräät taas viittaavat sillä siihen, että uutiset ovat tietyn kaavan mukaan rakennettuja sommitelmia. On sellaisiakin, joille tuo puhetapa muodostaa mukavan sillan siirtyä puhumaan uutisista muodikkaasti myytteinä, draamoina tms. Jne. Yhteistä näille kaikille kuitenkin on, ettei kysymystä siitä, mitä uutisen ymmärtäminen kertomukseksi itse asiassa pitää sisällään, ole asetettu sen täsmällisemmin. On silti esityksiä, joissa yhtälöön uutinen = kertomus sisältyvä problematiikka tulee esiin muita selvemmin. Käyn seuraavassa läpi niistä sellaisia, jotka nähdäkseni ovat edustavia ongelman tiedotusopillista pohdiskelua ajatellen.

Otan tarkasteltaviksi ensiksi Birdin ja Dardenen (1988), Lewisin (1985) ja Sperryn (1981) asiaa koskevat artikkelit. Niissä kaikissa lähdetään suoremmin tai epäsuoremmin siitä, että uutiset ovat erotuksitta kertomuksia – tai ainakaan niissä ei asian tarkasteluun lähdetäessä tehdä mitään tätä koskevia varauksia. Esim. Bird ja Dardenne (mt., 70) sanovat muilta mutkitta, että "(u)utinen on osa universaalilta vaikuttavaa, ikivanhaa käytäntöä, kerrontaa tai tarinointia". Tämä heidän kantansa lähenee selvästi *homo narrans* -näkemykseksi kutsuttavissa olevaa käsityskan-

---

* Artikkelin yhteydestä Tiedotustutkimuksen tämänkertaiseen Ilkka Kahma -teemaan voi todeta sen, että esitin kysymyksen, ovatko uutiset kertomuksia, ensimmäisen kerran julkisesti Ilkka Kahman muistoseminaarissa 7.2.1989 pitämässäni esitelmässä. Artikkelini jatkaa tuossa esitelmässä esiintuodun problematiikan käsittelyä.

taa, jonka mukaan ihmisille kulttuuriolentona on lajityypillistä kertomusten kertominen – tästä syystä kertomus ei olisi vain tietty diskurssimuoto vaan kaikkien diskurssimuotojen, kaiken inhimillisen viestinnän perustava paradigma (ks. esim. Fisher 1984 ja 1985 sekä Homo narrans-teemanumero, Journal of Communication 1985). Myös Sperryn (mt., 297-298) kanta lähenee *homo narrans* -näkemystä: koska hänestä kertomus voi olla "tosiseikka tai mielikuvituksen tuote, filosofinen spekulatio, tieteellinen määritelmä tai metaforinen selitys", on selvää, että tässä kaikenkattavuudessaan kertomusten joukko sisältää myös uutiset.

Uutisten ymmärtäminen varauksitta kertomuksiksi johtaa kuitenkin selviin vaikeuksiin. Esim. jatkaessaan esitystään Bird ja Dardenne (mt., 74-75) erottavat kaksi uutismuotoa, tarinan (story) ja kronikan (chronicle). Tarinassa on kyse tapahtumien esittämisestä "syy- ja seuraussuhteissa loogisesti etenevässä järjestyksessä" (mt., 77). Moniakaan uutisista ei Birdin ja Dardennen mukaan voida kutsua tarinoiksi tässä eikä muussakaan "hyväksytysmielessä" (mt., 74). Ne ovatkin kronikoita, joille on ominaista "kärjelleen käännetyn pyramidin muoto, ingressin hyödyntäminen jne." (mt., 76). Nyt tullaan Birdin ja Dardennen ongelmaan: he näet toteavat, että kronikkamuodolta puuttuu tarinamuodolle luontojaan ominaista "kertomuksenomaisuutta" (narrativity, mt., 77-78 ja 82). Herää kysymys: jos kronikoilta puuttuu kertomuksenomaisuutta, miten ihmeessä niitä voidaan pitää kertomuksina? Eli eikö po. huomion olisi pitänyt tehdä Birdille ja Dardennelle selväksi, että heidän on syytä revidoida lähtökohtansa ja luopua totalisoivasta yhtälöstä uutinen = kertomus? Tätä he eivät kuitenkaan tee.³

Samantapainen ongelma on esillä Lewisillä. Hän erottaa – jos kohta aika epäsuorasti

– neljä uutismuotoa, joista kolmea voidaan pitää etenevinä, neljättä taas ei. Selvimmin etenevä muoto on tarina (story): siinä "informaatio-osat A, B, C esitetään peräkkäisjärjestyksessä ja siinä B kytkeytyy A:han, C B:hen jne." joko kronologisesti tai loogisesti syy-seuraussuhteiden mukaisesti. Olennaista kaikkiaan on, että tapahtumat "todella kehittyvät" (mt.). Toinen etenevä uutismuoto hyödyntää "kerronnan kehityksellistä koodia" (code of narrative development, mt., 219). Nähdäkseni sitä edustaa mm. uutinen, jossa esitetään ensiksi aikajärjestyksessä viimeisin tapahtuma ja vasta sitten kronologisesti tai loogisesti sitä edeltäneet tapahtumat. Kolmas etenevä uutismuoto hyödyntää "hermeneuttista koodia"; siinä edetään yksinkertaisimmillaan siten, että ensiksi esitetään jokin vastausta vaativa, arvoituksellinen seikka, johon sitten toisessa vaiheessa esitetään vastaus (mt., 214).

Neljäs, ei-etenevä uutismuoto jää Lewisillä muutaman ohimenevän maininnan varaan. Nähdäkseni siinä on kuitenkin kyse yksinkertaisesti perinteisestä 'oppikirjauutisen' muodosta. Lewis (mt., 228) puhuukin siitä "perinteisenä lähestymistapana", jossa "eri informaatio-osat järjestetään polttopisteen tai -pisteiden ympärille". Polttopiste (focal point) voidaan ymmärtää uutiselle aiheen antaneeksi tapahtumaksi; tällöin tästä uutismuodosta voitaisiin puhua polttopisteen kontekstualisointina eli yhteyksiinsä asettamisena. Tässä kohdassa tullaan nyt Lewisin ongelmaan. Hänestä näet nimenomaan tämä uutismuoto ei ota varteen "kertomuksen tärkeyttä informaatiosekvenssien viestinnässä" (mt.). Herää sama kysymys kuin edellä: jos jokin uutismuoto ei ota varteen kertomuksen tärkeyttä, miten ihmeessä kaikkia uutisia – myös po. uutismuotoa soveltavia – voidaan erotuksetta pitää kertomuksina? Tämän olisi jälleen pitänyt antaa aiheita lähtökohtien tarkistamiseen,

mitä Lewis ei kuitenkaan tee.

Myös Sperry on esityksessään samantapaisissa vaikeuksissa. Hän lähtee siitä, että kertomukset rakentuvat olennaisesti sankarijuonen (hero plot) varaan ja sanoo – vähän hämäävästi tosin – että "tv-uutiset jäävät sidoksiin sankarijuonen rakenteeseen" (mt., 301). Tässä rakenteessa alun tasapainotila järkkyy jonkin ongelman, konfliktin tms. vuoksi. Tilanne kutsuu esiin sankarin, jonka toiminta sitten ratkaisee ongelman, sovittaa konfliktin tms. ja palauttaa näin tasapainotilan. Sperry (mt., 303) sanoo tähän liittyen seuraavasti:

Jokainen yksittäinen uutisjuttu (...) on pieni mutta selvästi erottuva kertomus, jonka tunnistettavissa oleva toimintajuoni asettaa henkilöahmot vastatusten taistelussa maailman pelastuksesta.

Asiat eivät todellisuudessa eivätkä siitä kertovissa uutisissa suju kuitenkaan välttämättä sankarijuonen edellyttämällä tavalla. Milloin uutisten esittämät teot ovat pääosin puhetehtoja – joita ne muuten pääosin ovat – "me tiedämme", sanoo Sperry (mt., 304), "että olemme tekemisissä tehottoman sankarin ja epäonnistuneen kertomuksen kanssa". Jos uutinen epäonnistuu kertomuksena, voidaanko sitä silti pitää kertomuksena? Mutta ei tässä kaikki. Loppujen lopuksi Sperry (mt., 307) joutuu tunnustamaan, ettei "uutisjutuissa ole milloinkaan sellaista alun tasapainotilaa ja lopun tasapainotilan palautusta kuin sankarijuonen rakenne edellyttää". Ellei näin todellakaan koskaan ole, niin mitä järkeä on edes ruveta puhumaan uutisista sankarijuonta hyödyntävinä kertomuksina?

Kuten edelliset esimerkit osoittavat, yhtälön uutinen = kertomus totalisointi johtaa vaikeuksiin, koska on olemassa uutisia, jotka eivät hyödynnä tarinarakennetta taikka sankarijuonta. Itse asiassa näitä puhtaasti hyödyntävät uutiset lienevät äärimmäisen harvinaisia. Ratkeaisiko ongelma luopumalla po-

yhtälön totalisoinnista? Näin menettelee ainakin Selucky (1984). Hän sanoo heti kättelelyssä, ettei "(k)ertomusta voida kuvata (...) pelkästään sellaisten tarinoiden kertomiseksi, joissa on selvä alku, keskikohta ja loppu" (mt., 5). Näin sanoessaan hän ottaa selvästikin etäisyyttä edellisten esitysten peruslähtökohdista. Niiden asemesta hän ponnistaa lähtökohdista, joita voidaan pitää kerrontateoreettisempina – lähtökohdista, joita on kehitelty etenkin ns. Screen-teorian piirissä (siitä ks. esim. V. Pietilä 1985 ja Ridell 1990, 7-22). Niitä hyödyntäen hän (mt., 5) katsoo, että kertomus on parasta määritellä tapahtumien esittämiseksi

tavalla, joka järjestää ja asettaa ne hierarkisiin (pikemmin kuin vain ajallisiin) suhteisiin keskenään ja alistaa ne esittävän diskurssin ja sen merkitystä hallitsevan vallan alle.

Tämä merkitsee nyt ainakin periaatteessa sitä, etteivät määritelmästä poikkeavat esitykset ole kertomuksia. Näin Selucky pidätty totalisoimasta yhtälöä uutinen = kertomus, ainakin periaatteen tasolla. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin, miten erottaa määritelmän mukaiset esitykset muista. Seluckyn tarjoamat erottelukriteerit ovat parhaimmillaankin aika epämääräiset. Screen-teoriaan nojautuen hän puhuu kertovasta diskurssista (narrative discourse, mt., 9) sinä instanssina, joka järjestää tapahtumat hierarkisiin suhteisiin ja alistaa ne merkitystä hallitsevan valtansa alle. Mutta kun kysytään, miten tämä tapahtuu, törmätään Seluckyn teemamme kannalta keskeiseen ongelmaan. Taikka kyse on itse screen-teoretisointiin sisältyvästä ongelmasta.

Screen-teoreetikoista Seluckyn (mt., 8-9) hyödyntämä MacCabe luonnehtii klassiselle realistiselle romaanille ominaiseksi katsomaansa kertovaa diskurssia sellaiseksi, joka selittää tai tekee ymmärrettäviksi tekstin kaikki muut diskurssit mutta joka itse ei ole selitettävissä. Se on auktoriteetti, joka ei teks-

tissä alistu minkään muun diskurssin merkitystä hallitsevan vallan alle. Tästä syystä, sanoo MacCabe (1974, 9), kertova diskurssi "antaa todellisuuden yksinkertaisesti ilmetä ja kiistää oman statuksensa artikulaationa". Tämä tarkoittaa (näin on pakko ajatella), että kertova diskurssi tekee itsensä näkymättömäksi⁴ – ellei se tätä tekisi, sen havaitsemista artikulaatioksi ei voisi välttää.

Seluckyn Screen-teoriasta perimä ongelma alkaa paljastua, kun tuodaan esiin hänen tekemänsä erottelu kahden kerrontatavan välillä – näitä hän kutsuu (Benvenisteen nojautuvan Whiten (1987, 2-3) pohjalta) termeillä *histoire* ja *discours*. *Histoire*a luonnehtii kertojan ja siten kertovan diskurssin näennäinen pois-saolo: siinä tapahtumat näyttävät kertovan itse itsensä. Journalismissa tätä esitystapaa edustavat Seluckyn mielestä kovat uutiset. *Discourse*a luonnehtii puolestaan kertojan näkyvä läsnäolo; journalismissa tätä esitystapaa edustavat Seluckystä tyypillisesti pääkirjoitukset.

Seluckystä kertovaa diskurssia – "kertovan diskurssin (...) metadiskursiivista asemaa" – luonnehtii oikeus "kommentoida ja arvottaa tekstin kaikkia muita diskursseja" (mt., 9). Nyt olemme Seluckyn ongelman ytimessä. Nimitäin jos kertoja käyttää tätä oikeuttaan (ja sitä kertojan on nähdäkseen käytettävä, jotta saisi alistettua muut diskurssit merkitystä hallitsevan valtansa alle), kyse ei voi olla *histoire*-tyyppisestä – esim. kovan uutisen – esitystavasta, koska muiden diskurssien kommentointi ja arvottaminen tuovat kertojan ja siten kertovan diskurssin auttamatta näkyviin. Kyse siis voi olla vain *discours*-tyyppisestä, pääkirjoitusta lähenevästä esitystavasta. Jos kertoja taas ei tuota oikeuttaan käytä, esityksessä ei voi olla metadiskursiivisuutta Seluckyn edellyttämässä mielessä; kyse olisi tällöin hänen kertomukselle antamansa määritelmän ulko-

puolelle jäävästä esityksestä. Yksinkertaisesti sanoen edellä esitetty tarkoittaa, että uutiset – tai nimenomaan kovat uutiset – rajautuisivat *histoire*-tyyppisinä esityksinä Seluckyn kertomukselle antaman määritelmän ulkopuolelle!

Itse asiassa Selucky olisi voinut ratkaista tämän ongelman aika yksinkertaisesti – hänen olisi tullut vain katkaista *histoire*-tyyppisen esityksen ja kovan uutisen välinen kytkentä.⁵ Tämä olisi kuitenkin edellyttänyt screen-teoreettisten lähtökohtien hylkäämistä. Muutoin ainut mahdollisuus ongelman ratkaisemiseksi olisi ollut osoittaa, että myös *histoire*-tyyppisessä esityksessä on metadiskursiivisuutta – tällöin tietenkin pakostakin sellaista, jonka realisoituminen ei tee kertojaa eikä kertovaa diskurssia näkyviksi, so. joka toteutuu muita teitä kuin esim. kertojan muita diskursseja koskevan kommentoinnin ja arvottamisen kautta. Koska Seluckyn esityksessä ei tällaisia kehittäjiä ole, se jää ristiriitaiseksi eikä sellaisena pysty ratkaisemaan yhtälön uutinen = kertomus ongelmaa.

Mander (1987) puolestaan esittää toisenlaista ratkaisua. Hän tekee heti kärkeen eron uutistarinoiden (news stories) ja uutiskronikoiden tai -erittelyjen (news chronicles or expositions) välillä ja katsoo, että vain edelliset ovat luettavissa kertomuksiin (mt., 51 ja 54). Mander esittää siten ratkaisua, joka olisi pelastanut Birdin ja Dardennen, Lewisin sekä Sperryn niiltä ongelmilta, joihin heidän totalisoiva otteensa johti. Toisaalta ei Manderin ratkaisuehdotus suinkaan ongelmaton ole. Ongelmat liittyvät nimenomaan uutistarinan käsittämistapaan. Hän asettaa tarinan vastakohtaksi kronikalle, jonka hän ymmärtää yksinkertaisesti "tapahtumien listaksi niiden olemassaolon järjestyksessä" (mt., 59). Jotta tapahtumista syntyisi tarina, ne on "järjestettävä uudelleen" (mt.) – tarina ei siten Man-

derille voi muutta mutkitta olla kronologinen esitys kuten esim. Lewisille.

Mander esittää kolme periaatetta, joiden alaisena uudelleenjärjestely tapahtuu. Niistä ensimmäinen on "hermeneuttisen juonen" hyödyntäminen (mt.). Mander ei selosta tarkemmin, mitä hermeneuttinen juoni tarkoittaa – nähtävästi se viittaa jotakuinkin samaan kuin Lewisin hermeneuttisen koodin käsite. Toinen periaate on erillisten, toisistaan riippumattomilta, sekavilta ja kaoottisilta näyttävien tapahtumien liittäminen kerronnassa yhteen niin että ne alkavat näyttää "toisiinsa liittyviltä, yhteenkuuluvilta ja yhtenäisiltä" (mt.). Tämän toteuttaa Manderin mukaan "kaikki-tietävä kertoja" (mt., 58). Kolmas periaate on kertomuksen moraalinen sulkeminen: "jokaisen todellisuuden tapahtumia koskevan kertovan esityksen täytyy loppua moraaliseen opetukseen" (mt., 64). "Moraalisuus tai moralisoiva virike ovat läsnä jokaisessa uutistarinassa", painottaa Mander (mt.).

Nimenomaan tämän kolmannen periaatteen osalta Mander ajautuu samantapaiseen ongelmaan kuin Selucky. Hän haluaa ymmärtää uutisen esitykseksi, joka kätkee oman esityksellisen luonteensa ja uskottelee olevansa todellisuuden välitöntä, transparenttia heijastusta (mt., 55-56). Tämä edellyttää välttämättä, että kertoja jää näkymättömäksi. Mutta miten tämä olisi mahdollista, jos – kuten Mander (mt., 63) katsoo – toimittajien "arvotukset ovat aina läsnä heidän tarinoissaan ja ovat ilmiselviä kenelle tahansa, joka osaa pitää niitä silmällä"? Mander esittää ristiriitaisen tuntuisesti, että yhtäältä toimittaja voi "peittää oman läsnäolonsa tarinassa", mutta toisaalta hän ei voi "koskaan (...) kadota tyystin raportistaan" (mt.). Tämän ongelman ratkaiseminen edellyttäisi kertojatyyppien pitemmälle vietyä erittelyä kuin Manderin esityksessä on asian laita.⁶

Ylipäätään on aika ongelmallista ajatella, että uutisen on päätyttävä moraaliseen opetukseen, jotta se voitaisiin ymmärtää kertomuksiin lukeutuvaksi tarinaksi. Modernin uutistoiminnan keskeisiin normeihin kuuluu, ettei toimittajan ole lupa ottaa itse kantaa uutisissa käsittelemisi asioihin. Manderin moraalisen sulkeuman periaate näyttäisi olevan ristiriidassa tämän normin kanssa.⁷ Ristiriidan välttäminen olisi edellyttänyt moraalisen sulkeuman yksityiskohtaisempaa erittelyä ja tässä yhteydessä ennen muuta sen osoittamista, että moraalinen sulkeuma on mahdollista tuottaa edellämäinnittua normia rikkomatta. Kun tähän ongelmaan lisätään vielä se, että kertomusten tuottamista säätelevät muut periaatteet – varsinkin hermeneuttisen juonen periaate – jäävät Manderin esityksessä aika epämääräisiksi, ei voi päätyä muuta kuin siihen, että Manderin ehdotus jää liiaksi 'ilmaan', jotta se sellaisenaan ratkaisisi yhtälön uutinen = kertomus ongelman.

Ryyditän teoreettista kritiikkiäni vielä empiirisellä esimerkillä: Esimerkkiuutinen julkaistiin *Aamulehdessä* 31.8.89. Olen valinnut sen siksi, että uutisen aihe sisälsi viljalti dramaattisen mediatapahtuman aineksia. Sen perusteella, mitä uutisen kertomukseksi ymmärtävät tutkijat ovat osoittaneet, tuon aiheen voisikin olettaa antavan aihetta kertomuksenomaisempaan uutiseen kuin esim. rutiiniluontoisesti institutionaalisen järjestyksen mukaan sujuvat tapahtumat (ks. esim. Bird & Dardenne 1988, 74-82). Tarkastelen nyt, voidaanko esimerkkiuutinen ymmärtää kertomukseksi edellä esillä olleiden tutkijoiden esittämien kriteerien pohjalta.

BIRD ja DARDENNE erottivat toisistaan tarina- ja kronikkarakenteisen uutisen. Heidän kriteeriensä mukaan esimerkkiuutinen on kronikka – ts. vaikka sen kohteena ovat dramaattisesti latautuneet tapahtumat, se on

Ahti Karjalaisen muistelmista kohu

Veteraanipoliitikko Ahti Karjalaisen muistelmat herättivät kohun jo ennen ilmestymistään. Keskustan puheenjohtaja Paavo Väyrynen hermostui keskiviikkona, koska ennakkotietojen mukaan muistelmissa vihjailaan hänen syyllistyneen lähes maanpetokseen.

Kirjan mukaan Väyrynen oli suunnittelemassa hankaluuksia idänkauppaan vuonna 1981, jotta presidenttikilpailussa Ahti Karjalaisen asema olisi korostunut Mauno Koiviston kustannuksella.

SIVU 14

Väyrynen hermostui Karjalaisen muistelmista

Keskustan puheenjohtaja Paavo Väyrynen on hermostunut veteraanipoliitikko, tohtori Ahti Karjalaisen muistelmista. Kirja antaa ymmärtää, että Väyrynen juonittelei hankaluuksia idänkauppaan vuonna 1981 Karjalaisen presidenttikampanjan hyväksi. Muistelmat julkaistaan ensi maanantaina.

Kirjasta on jaettu ennakkotietoja tiedotusvälineille. Paavo Väyrynen otti itse huolestuneena yhteyttä Yleisradion radiouutisiin keskiviikkona. Hän kertoi, että monet lehdet ovat jo nyt ahdistelleet häntä mahdollista maanpetosta koskevilla kysymyksillä.

Väyrynen kieltäytyi haastattelusta, mutta antoi sen myöhemmin illallatelevisioutisille. Hän nimitti tapausta raskaan lajin provokaatioksi ja korosti, että hänen kirjetään on siteerattu virheellisesti ja harhaanjohtavasti.

Kohu syntyi luottamuksellisesta kirjeestä, jossa Väyrynen on selostanut Karjalaiselle keskustelijaan Neuvostoliiton

suurlähetystön ministerineuvoksen Viktor Vladimirovin kanssa. Muistelma-teen mukaan suunnitteilla oli järjestää hiljainen vaihe idänkauppaan ja -suhteisiin, jotta pääministerinä ja vt. presidenttinä ollut Mauno Koivisto ei saisi julkisuutta.

Väyrynen sanoi televisio-uutisissa, että keskustelu ei sisältänyt mitään kielteistä Mauno Koiviston kannalta. Toki oli käynyt ilmi selvästi, että Vladimirov haluaisi tukea Karjalaisen kampanjaa.

Vientiongelmat sopiva kohde?

Puheenjohtaja Paavo Väyrynen lähetti kirjeen Karjalaiselle syyskuussa 1981. Kirje lähetettiin kaksi viikkoa presidentti Urho Kekkosen sairauslomalle jäämisen jälkeen, jolloin presidenttipeli oli jo käynnistynyt.

Kirjan mukaan Vladimirov oli silloin kysynyt avoimesti ulkoministeri Väyryseltä, mitä Neuvostoliitto voisi tehdä Kar-

jalaisen valinnan hyväksi. Vladimirov oli kehitellyt ideaa talousyhteistyön ohjaamisesta siten, että syntyisi tilanne, jossa Karjalaisen asema korostuisi.

Väyrynen puolestaan esitti, että seuraavan vuoden tavaravaihtopöytäkirjassa syntyvät vientiongelmat voisivat olla sopiva kohde, 'jos löytäisimme jonkin keinon esimerkiksi öljyntuonnin lisäämiseen', kirjassa sanotaan.

Keskiviikkona Väyrynen korosti, että viittaus öljyntuonnin lisäämiseen liittyi nimenomaan vientiongelmien ratkaisemiseen, eikä suinkaan Karjalaisen kampanjaan. Väyrynen sanoi, ettei asian kommentointi muilta osin ole yleisten edun mukaista.

Väyrynen ei näytä kirjettä

Väyrynen kertoi, että hänellä on kirjeen kopio tallella. Hänen mukaansa kirjeessä tai

keskusteluissa ei ole esitetty mitään Suomen kannalta kielteistä. Väyrynen kieltäytyi ehdottomasti julkistamasta kirjettä.

Kirjan asianomaisen kohdan on kirjoittanut valtiotieteen tohtori Jukka Tarkka, jonka tekstin Karjalainen hyväksyi. Salzburgista keskiviikkona tavoitettu Tarkka kertoi nähneensä Karjalaisen arkistoon talletetun kirjeen.

Tarkan mukaan kirjettä ei voinut sanatarkasti lainata, koska tekijänoikeudet ovat Väyryksellä. Tekstiä on kuitenkin referoitu mahdollisimman tarkasti.

Presidentinvaaletta koskevat keskustelut Neuvostoliiton lähetystössä eivät olleet 1980-luvun alussa mitenkään harvinaisia, vaan pikemminkin eräänlainen maan tapa. Joidenkin arvioiden mukaan lähes kaikki johtavat suomalaiset poliitikot osallistuivat jollakin tavoin mielipiteiden vaihtoon neuvostoliittolaisten kanssa.

rakennettu kärjelleen käännetyn pyramidin muotoon, se hyödyntää ingressiä (jopa kahta: vinkki on ensimmäinen ja varsinaisen uutisen ensimmäinen kappale toinen) jne. Sikäli kuin kronikalta puuttuu – kuten Bird ja Dardenne katsovat – kertomuksenomaisuutta, sikäli sitä puuttuu myös esimerkkiuutiselta.

LEWIS erotti suuremmin tai epäsuoremmin neljä uutismuotoa, joista kolme on eteneviä, neljäs ei. Esimerkkiuutinen ei selvästikään ole etenevä tarinan mielessä, koska tapahtumien esittämistä ei hallitse selvä kronologia, ei myöskään selvä syy-seurauslogiikka. Vaikeampi on sanoa, olisiko se etenevä kerronnan kehityksellistä koodia noudattavan esityksen mielessä. Siinä on paikka paikoin kyllä kronologisuutta – näin esim. toisesta ja kolmannesta kappaleesta rakentuvassa jaksossa – mutta asiat eivät siinä varsinaisesti kehity tai etene; pikemminkin ne yksityiskohdistuvat.

Vielä vaikeampi on sanoa, olisiko uutinen etenevä hermeneuttista koodia hyödyntävän esityksen mielessä. Intuitiivisesti voi ajatella, että esim. varsinaisen uutisen otsikko rakentaa ratkaisua vaativan arvoituksen: *miksi* Väyrynen hermostui Karjalaisen muistelma? Ts. seuraus ilman syytä on arvoitus, joka vaatii ratketakseen syyn esittämisen. Lewisin mukaan hermeneuttisessa koodissa ei kuitenkaan edetä seurauksesta syyhyn vaan pikemminkin päinvastoin: tuota koodia hyödyntävä uutinen lähtee liikkeelle "tapahtuman historiasta (...) arvoituksellisena esinäytöksenä jutun polttopisteelle" (Lewis 1985, 215). Tällöin syy ilman seurausta olisi ratkaisua vaativa arvoitus. Näin ymmärrettyä hermeneuttista koodia esimerkkiuutinen ei selvästikään noudata. Onkin päätyminen siihen, että uutisessa on Lewisin termein kyse ei-etenevästä polttopisteen kontekstualisoinnista – polttopisteenä on se, mitä uutisessa kutsutaan Väyrysen

hermostumiseksi, ja itse uutisessa tämä asetetaan sen ymmärrettäväksi tekeviin yhteyksiin. Kuten muistettaneen, tällainen uutismuoto ei Lewisistä ota varteen "kertomuksen tärkeyttä informaatiosekvenssien viestinnässä" (mt., 228). Siten Lewisinkin kriteerien mukaan esimerkkiuutisesta puuttuu kertomuksenomaisuutta.

SPERRY katsoi, että uutiset hyödyntävät sankarijuonta, jos kohta joutuikin lopulta myöntämään, etteivät uutiset tähän yleensä kykene. Esimerkkiuutinen ei tee poikkeusta. Siinä ei esim. spesifioida sitä alun tasapainotilaa, joka sitten syystä tai toisesta järkkyyisi. Ainut, mikä uutisen mukaan on selvästi järkkynyt, on Väyrysen mielentila. Toki voidaan yli ja ohi itse uutisen ajatella, että antautuessaan presidenttipeliin Vladimirovin kanssa Väyrynen olisi rikkonut ulkoministerirollinsa vaatimuksia vastaan ja että tämä olisi kutsunut areenalle sankarit Karjalaisen ja Tarkan, jotka järkyttävän rikkomuksen paljastamalla olisivat luoneet edellytykset asiantilan korjaamiselle ja uuden tasapainon palauttamiselle. Tätä kaikkea ei uutinen itsessään spesifioi – sen enempiä kuin sitäkään, mikä uusi tasapainotila olisi. Tältä osin asiat jäävät uutisessa tyystin auki. Lyhyesti: esimerkkiuutisen tulkitseminen sankarijuonta noudattavaksi on mahdollista vain itse uutisen yli ja ohi mielivaltaisesti liitävän mielikuvituksen siivin.⁸

SELUCKY määritteli kertomuksen esitykseksi, jossa kertova diskurssi järjestää tapahtumat yms. hierarkisiin suhteisiin ja alistaa ne metadiskursiivisesti merkitystä hallitsevan valtansa alle. Sen puntarointi, täyttääkö esimerkkiuutinen tämän määritelmän vai ei, on vaikeaa annettujen kriteerien epämääräisyyden vuoksi. Mitä esim. tarkoittaa tapahtumien yms. järjestäminen hierarkisiin suhteisiin? Sitäkö, että ne jaetaan tärkeisiin ja vähemmän tärkeisiin ja kytketään yhteen etenemällä

edellisistä jälkimmäisiin? Tämä on toki tavonomaista uutisissa mutta äärimmäisen harvinaista esim. fiktiivisissä kertomuksissa.

Tätä suurempi ongelma on, ettei Seluckyn esityksestä käy selväksi, mitkä ovat kertovan diskurssin *nimenomaan kertomusta määrittävän* metadiskursiivisen toiminnan tuntomerkit. Hänhän antaa ymmärtää (Selucky 1984, 9), että kertomuksessa "kertovan diskurssin (...) metadiskursiivista asemaa" luonnehtii oikeus "kommentoida ja arvottaa tekstin kaikkia muita diskursseja", so. kaikkea muuta tekstissä olevaa. Onko tällöin esitys, jonka kertova diskurssi ei tätä oikeutta käytä, kertomus vai ei? Nähdäkseni ei ole — ei ainakaan niin kauan kuin ei spesifioida, voiko kertova diskurssi alistaa muun tekstissä olevan metadiskursiivisesti valtansa alle muutenkin kuin sitä kommentoimalla ja arvottamalla.

Joutuu edelleen kysymään, mistä kommentoinnissa ja arvottamisessa oikeastaan on kyse. Otetaan esiin vaikkapa esimerkkiuutisen toinen virke: "Kirja antaa ymmärtää, että Väyrynen juonitteli hankaluuksia idänkauppaan vuonna 1981 Karjalaisen presidenttikampanjan hyväksi." Virkkeestä jakso "Kirja antaa ymmärtää, että ..." on kertovaa — tai täsmällisemmin kertojan — diskurssia, kun taas jakso "... Väyrynen juonitteli ... jne." on muistelmien diskurssia, joka uutisessa tosin on vain kertojan äänen kautta. Kysymys kuuluu nyt: kommentoiko tai arvottaako kertoja omaan diskurssiinsa kuuluvassa osassa muistelmien diskurssia? Sanoessaan että "Kirja antaa ymmärtää ...", kertoja ilmoittaa ettei virkkeen loppuosa ole muistelmien diskurssia sellaisenaan vaan tietty tulkinta siitä. Kyse ei siten ole muistelmien diskurssin suorasta kommentoinnista saati arvottamisesta. Itse asiassa kertoja ei uutisen yhdessäkään kohdassa suoraan kommentoi saati arvota kertomaansa vaan esittää enintään tiettyjä sitä koskevia tulkinto-

ja. Näissä kohdissa kertoja muuten astuu näkyviin, jolloin esitys poikkeaa *histoiresta*. Kaiken kaikkiaan Seluckyn määritelmä kertomuksesta jää niin epämääräiseksi, ettei sen perusteella pysty ratkaisemaan, onko esimerkkiuutinen sen mukainen kertomus vai ei.

MANDER esitti kolme sellaista kriteeriä, joiden nojalla pitäisi voida ratkaista, onko esimerkkiuutinen uutiskertomus vai ei. Kriteereistä ensimmäinen — hermeneuttisen juonen hyödyntäminen — jää kuitenkin niin epämääräiseksi, ettei ole mahdollista arvioida, hyödyntääkö uutinen sitä vai ei. Tältä osin voidaan sanoa vain, ettei se ole missään tapauksessa kronikka Manderin mielessä; eihän se ole pelkkä tapahtumien lista niiden olemassaolon järjestyksessä. Toisen Manderin kriteereistä uutinen näyttäisi täyttävän — kertoohan se tapahtumista niin, että ne alkavat näyttää "toisiinsa liittyviltä, yhteenkuuluvilta ja yhtenäisiltä" (Mander 1987, 58). Tosin voidaan kysyä, onko tapahtumien joukko itsessään kaaos, josta vasta uutistytön valinta-, muokaus- ja sommitteluprosessi loisi jäsentyneen kokonaisuuden.

Kolmatta Manderin kriteereistä uutinen taas ei selvästikään täytä. Eihän se näet pääty moraaliseen sulkeumaan. Siinä toki on selviä moraalisia kannanottoja, mutta nämä rajoittuvat vain muiden — pääasiassa muistelmien ja Väyrysen — diskurssiin. Ne ovat keskenään vastakkaisia ja jäävät sellaisiksi; uutisen kertoja ei ota niihin sen suurempaa kantaa (näin tehdessään kertoja itse asiassa loukkaisi modernin uutisjournalismin keskeistä kantaaottamattomuuden normia). Toki tiettyjen epäsuorien vihjeiden — esim. otsikossa "Väyrynen hermostui ..." — perusteella uutisesta voi lukea tietynlaista peiteltyä moraalista pakheksuntaa Väyrysen Vladimirov-keskustelua kohtaan. Oli miten oli: johtopäätökseksi tässä tulee sama kuin Seluckyn kohdalla: Manderin

kertomukselle esittämät kriteerit jäävät niin epämääräisiksi, ettei ole mahdollista ratkaista, olisiko esimerkkiuutinen niiden mukaan kertomus vai ei.

Edellä esittämälläni olen halunnut tuoda esiin, että puhe uutisista kertomuksina on lievästikin sanoen epämääräistä puhetta. Mutta vaikka uutisten ymmärtämiselle kertomuksiksi ei ole selkeitä perusteita, ei tämä tietysti estä niiden tarkastelua esim. myyteinä, draamoina tms., jos vain rahkeet tähän riittävät. Esim. vaikka esimerkkiuutisen lukeminen kertomukseksi osoittautui enemmän kuin ongelmalliseksi, sen rakenne kyllä osoittaa selvää dramatiikan tajua. Dramatiikkaa viritellään uutisen alkupuolella kuvaamalla yllättävänkin seikkaperäisesti Väyrysen reaktioita ja se huipennetaan leikkaamalla muistelmien 'syytökset' ja Väyrysen 'vastasytökset' dialoginomaisesti lomittain. Eli vaikka uutiselta puuttuisi "kertomuksenomaisuutta" tai vaikkei se ottaisi varteen "kertomuksen tärkeyttä informaatiosekvenssien viestinnässä", se silti voi olla hyvinkin dramaattiseksi rakennettu.

Viitteet

1. Äskeisessä tekstissään Julkunen (1990, 39) on ottanut kantaa tähän kysymykseen mm. näin: "Suppeammin määritelty narratologia ei kelpaa siitä yksinkertaisesta syystä, että journalistinen esitys ei ole sanan tavanomaisessa mielessä kertomus". Olen narratologian kelpaamattomuudesta eri mieltä – ellei nyt siten määrittelemättä jäävä "suppeammin määritelty narratologia" tarkoita jotain narratologisista ajatusvälineistä tyystin poikkeavaa.
2. Tuolloin lueteltuihin voidaan lisätä nyt – tekstissä esiintulevien uusien lähteiden lisäksi – seuraavat: Stam (1983), Hall & O'Hara (1984), Barkin (1987), Fiske (1987), Manoff & Schudson (1987), Manoff (1989), Masterman (1989), Schudson (1989), Andersen (1990), Clayman (1990), Langer (1990), Moritz (1990) ja Roeh (1990).
3. Eräässä toisessa yhteydessä Birdin (1987) kanta yhtälöön on varauksellisempi – hän esim. sanoo, että "toimittajat useinkin työskentelevät" rakentamalla teemansa "yhtenäisiksi kertomuksiksi" (mt., 766) tai että "tarinoinnin koodit (...) ohjaavat monien uutisjuttujen sommittelua" (mt., 767). Siis "useinkin" muttei aina ja "monien" muttei kaikkien.
4. Muodollisesti ajatellen kertova diskurssi voi häipyä näkyvistä vain jos kertoja häivyttää itsensä näkyvistä. MacCaben ajatus implikoi, että klassisessa realismissa romaanissa näin olisi asian laita. Tosiasiassa klassinen realistinen romaani kuitenkin viljeli tyypillisesti näkyvää – so. peliin puuttuvaa ja asioita kommentoivaa – kertojaa, kuten MacCaben (1974, 8-9; ks. myös MacCabe 1979, 16-19) oma esimerkki George Eliotin *Middlemarch*-romaanista osoittaa. – Kovin rasitettuun realismikäsitteeseen turvautuminen oli screen-teoreetikoilta ylipäätänsäkin aika onnetonta. Asiaa voi silti korjata ajattelemalla, että heillä realismi on yksinkertaisesti sellaisille teksteille annettu nimi, joissa oman luonteensa artikulaationa kätevä kertova diskurssi tuottaa tekstin aineksista sulkeutuvan kokonaisuuden. Tällöin ei tarvitsisi lähteä hampaita purren puimaan sitä, onko heidän realismikäsitteensä 'oikea' vai ei.
5. Kerrontatapojen jako *histoire*- ja *discours*-ideaalityyppeihin on uutisen tarkastelun osalta liian karkea. Asiaan päästään tarkemmin kiinni elaboroimalla kertojan käsitettä – erottamalla toisistaan kertojan anonyymisyys/tunnistautuvuus ja näkymättömyys/näkyvyys. Uutiskertoja on lähes säännönmukaisesti anonyymi, persoonaton; tämä juuri vie uutista lähelle *histoire*a. Toisaalta anonyymi(kin) kertoja voi tulla näkyväksi eli paljastaa läsnäolonsa. Näin käy silloin, kun kertoja diskurssissaan puuttuu peliin tulkitsemalla, selittämällä tai arvottamalla muita diskursseja. Kertojan anonyymisyys on keino, jolla toimittaja luo tehokkaasti objektiivisuuden illuusiota; näyttäähän näet siltä kuin mahdolliset tulkinnat, selitykset tai arvotukset lausuisi julki persoonaton 'totuuden ääni'. – Huomautettakoon, että 1988 artikkelissani (Pietilä 1988, 12) esitetty kertojatyyppittely on puutteellinen sikäli, ettei siinä elaboroitu kertojan näkymättömyyttä/näkyvyyttä suhteessa anonyymisyyteen/tunnistautuvuuteen ja asioihin puuttumattomuuteen/puuttumiseen (vrt. Ridell 1990, 73-75 ja Eronen 1990).
6. Vrt. edellinen viite.
7. Moraalisen sulkeuman painottaminen Manderilla saattaa juontua hänen tutkimusaineistonaan käyttämistä sotauutisista, joissa moralisoiva ote lienee salitumpi kuin kovissa uutisissa normaalisti.

8. Sperryn sankarijuoni-idealle samaa sukua olevan mutta perustellumman ja pitemmälle kehitellyn lähestymistavan tarjoaisi Greimasin aktanttimalli (josta ks. esim. Greimas 1980). Kysymys siitä, soveltuisiko se esimerkkiutiseen ja miten, jääköön asiasta mahdollisesti kiinnostuneen lukijan pohdittavaksi (aktanttimallin soveltamisesta Väyrysprosessin erittelyyn ks. Moring 1989; sen muista tiedotusopillisista sovellutuksista ks. esim. Silvo 1987 ja 1988).

Kirjallisuus

ANDERSEN, R. Oliver North, Popular Culture, and the News. Paper presented at the seminar Journalism as Popular Culture, Dubrovnik, 1990.

BARKIN, S.M. Local Television News. *Critical Studies in Mass Communication*, 4:1, 1987, 79-82.

BIRD, S.E. Media and Folklore as Intertextual Communication Processes. Teoksessa: McLAUGHLIN, M.L. (ed.). *Communication Yearbook 10*, 758-772. Sage, Newbury Park etc. 1987.

BIRD, S.E. & DARDENNE, R.W. Myth, Chronicle and Story: Exploring the Narrative Qualities of News. Teoksessa: CAREY, J.W. (ed.). *Media, Myths and Narratives*, 67-86. Sage, Newbury Park etc. 1988.

CLAYMAN, S.E. From Talk to Text: Newspaper Accounts of Reporter-Source Interactions. *Media, Culture & Society*, 12:1, 1990, 79-103.

ERONEN, R. Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajina. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 1990.

FISHER, W.R. Narration as Human Communication Paradigm. *Communication Monographs*, 51:1, 1984, 347-367.

FISHER, W.R. The Narrative Paradigm: An Elaboration. *Communication Monographs*, 52:4, 1985, 1-22.

FISKE, J. *Television Culture*. Methuen, London/New York 1987.

GREIMAS, A.J. *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus, Helsinki 1980.

HALL, S. & O'HARA, J. The Narrative Construction of Reality: An Interview with Stuart Hall. *Southern Review*, 17:1, 1984, 3-17.

JULKUNEN, P. Joukkotiedotus ryhmien muodostajana. Monisteessa: HUJANEN, T. & JULKUNEN, P. (toim.). *Järkeilevä porvari ja amebamainen asia*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja C:11/1990, 4-52.

LANGER, J. Television's Disreputable News. Paper presented at the seminar Journalism as Popular Culture, Dubrovnik, 1990.

LEWIS, J. Decoding Television News. Teoksessa:

DRUMMOND, P. & PATERSON, R. (eds.). Tele-

vision in Transition, 205-234. BFI, London 1985.

MacCABE, C. Realism and the Cinema: Notes on Some Brechtian Theses. *Screen*, 15:2, 1974, 7-27.

MacCABE, C. James Joyce and the Revolution of the Word. The Macmillan Press, London/Basingstoke 1979.

MANDER, M.S. Narrative Dimensions of the News: Omniscience, Prophecy and Morality. *Communication*, 10:1, 1987, 51-70.

MANOFF, R.K. Modes of War and Modes of Social Address: The Text of SDI. *Journal of Communication*, 39:1, 1989, 59-84.

MANOFF, R.K. & SCHUDSON, M. (eds.). *Reading the News*. Pantheon Books, New York 1987.

MASTERMAN, L. *Medioita oppimassa*. KSL, Helsinki 1989.

MORING, T. Väyrysjupakka ja suomalainen eliittikuvio. *Tiedotustutkimus*, 12:4, 1989, 3-12.

MORITZ, M.J. The Cult of Personality or When It's Okay to be Gay. Paper presented at the seminar Journalism as Popular Culture, Dubrovnik, 1990.

PIETILÄ, V. Kieli, subjektiviteetti, ideologia: Screen-teorian ideologiaikäyksestä. *Tiedotustutkimus*, 8:4, 1985, 26-48.

PIETILÄ, V. Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. *Tiedotustutkimus*, 11:4, 1988, 5-17.

RIDELL, S. Miten uutinen 'puhuttelee'? *Tiedotustutkimus*, 12:3, 1989, 34-41.

RIDELL, S. Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A:63/1990.

ROEH, I. Monologue, Dialogue, and Ideology. Paper presented at the seminar Journalism as Popular Culture, Dubrovnik, 1990.

SCHUDSON, M. The Sociology of News Production. *Media, Culture & Society*, 11:3, 1989, 263-282.

SELUCKY, K. News, Narrative and the Quebec Referendum. Paper presented in the IAMCR Congress in Prague, 1984.

SILVO, I. Yhden illan retoriikka. *Tiedotustutkimus*, 10:1, 1987, 20-34.

SILVO, I. *Valta, kenttä ja kertomus*. YLE:n suunnittelu- ja koulutusosaston julkaisuja 2. Helsinki, 1988.

SPERRY, S.L. Television News as Narrative. Teoksessa: ADLER, R.P. (ed.). *Understanding Television*, 295-312. Praeger, New York 1981.

STAM, R. *Television News and Its Spectator*. Teoksessa: KAPLAN, E.A. (ed.). *Regarding Television*, 23-43. The American Film Institute, Los Angeles 1983.

WHITE, H. The Value of Narrativity in the Representation of Reality. Teoksessa: WHITE, H. *The Content of the Form*, 1-25. The Johns Hopkins University Press, Baltimore/London 1987.